

Boekbesprekingen

B.G. Jansen van Rensburg. *Oral biology*. 524 bl., 175 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 60.00. ISBN 0 86715 271 0.

Het boek *Oral biology* is geschreven door een hoogleraar aan de Faculteit Tandheelkunde in Stellenbosch, Zuid-Afrika. Het boek bevat 56 beknopte hoofdstukken en is primair geschreven voor tandheelkundige studenten.

In het eerste deel van het boek komen algemene aspecten aan de orde, zoals endocrinologie, embryologie, groei en ontwikkeling, histologie, fysiologie en anatomie van de mondholte. Er wordt onder meer aandacht besteed aan het menselijk gebit in vergelijking met dat bij zoogdieren.

Het tweede deel betreft het gebit, het parodontium, het kaakbot, het mondslijmvlies, speeksel en speekselklieren, kauwfunctie, het kaakgewricht en de smaak. Tevens wordt aandacht besteed aan de verschillende aspecten van fluoride.

De tekst is zeer begrijpelijk geformuleerd. De schema's en tekeningen zijn bijzonder duidelijk. Ieder hoofdstuk is voorzien van enkele literatuurverwijzingen en – vooral prettig voor de student die zich op een tentamen voorbereidt – enkele vragen.

Het interessante van dit boek is de dwarsdoorsnede die wordt gegeven van zeer veel zogenaamde basisdisciplines, voor zover deze de tandheelkunde raken. Daardoor is het boek vooral geschikt voor de student die tegen het einde van zijn studie nog eens de belangrijkste aspecten van de in vele jaren opgedane leerstof wil ophalen, ook al lijkt in Nederland – en vermoedelijk ook elders – een cultuur te zijn ontstaan waarin alles in deelgebieden wordt bestudeerd, getentamineerd en vervolgens weer vergeten.

I. van der Waal, Amsterdam

K.L. Weerheijm. *Hidden caries: 'Why me worry?'*. 103 bl. Amsterdam: Vrije Universiteit, 1993. Academisch proefschrift.

Een proefschrift is de proeve van bekwaamheid van een promovendus waaruit moet blijken dat deze in staat is zelfstandig wetenschappelijk onderzoek uit te voeren, dit ter beoordeling van promotor en promotiecommissie. Formeel gezien staat bij de beoordeling de wetenschappelijke relevantie niet ter discussie. Vele proefschriften verdwijnen daardoor ook snel onder het stof van de archieven.

Anders is het meestal met proefschriften die gebaseerd zijn op wetenschappelijke artikelen (meestal vier à vijf), die gepubliceerd zijn in gerefereerde tijdschriften; artikelen die qua inhoud en tijd een onderlinge samenhang moeten hebben en in het kader van het proefschrift worden voorzien van een inleiding en een integrerend discussiehoofdstuk ter afsluiting. Bij dergelijke proefschriften heeft in feite

de beoordeling van alle onderdelen reeds plaatsgevonden door redacties en referees, waardoor automatisch ook de wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie in de beschouwing is betrokken.

Een prachtig voorbeeld hiervan is het proefschrift van dr.

K.L. Weerheijm, getiteld *Hidden caries: 'Why me worry?'*. Dit proefschrift is gebaseerd op zeven artikelen die gepubliceerd zijn in vooraanstaande internationale tijdschriften. Het doel van de totale studie was meer inzicht te krijgen in het fenomeen van de klinisch niet zichtbare occlusale caviteit; een fenomeen dat sinds midden jaren tachtig meer en meer in de belangstelling kwam, omdat de indruk bestond dat juist tengevolge van het toegenomen fluoridegebruik de diagnostiek van cariës sterk bemoeilijkt werd, het zogenaamde 'fluoride-syndroom'. Omdat men in de praktijk steeds vaker met dit soort situaties te maken kreeg, startte de promovenda een onderzoek om inzicht te krijgen in de prevalentie van 'hidden cariës' en de bacteriologische, diagnostische en therapeutische aspecten van dit type cariës.

Allereerst bleek bij vergelijking van de klinische en röntgenologische bevindingen van veertienjarigen uit het zogenoemde JTZ-onderzoek (Kalsbeek e.a. 1987), dat 26% van de als klinisch gaaf beschouwde occlusale vlakken op de bitewingopnamen een radiolucentie vertoonde. Bij een op de afdeling Pedodontie van het ACTA uitgevoerd epidemiologisch onderzoek bleek, dat bij twaalfjarige patiënten gemiddeld genomen 15% van de als gaaf beoordeelde occlusale vlakken op de röntgenfoto een radiolucentie te zien gaf. Kortom reden genoeg 'to be worried'.

Bij een negental patiënten werden op basis van de röntgen-diagnostiek de desbetreffende elementen geopend. Vervolgens kon worden geconstateerd dat zowel de zachtheid van het dentine als de uitslag van het bacteriologisch onderzoek (*Streptococcus mutans*) erop wezen dat er sprake was van actieve cariës. Bij een verdere beschouwing van de microflora in deze caviteiten bleek er een verschil te zijn met de microflora van klinisch zichtbare caviteiten, mogelijk wijzend op een andere etiologie of een constant lage pH in de 'hidden cavities'. De vraag of hidden cariës ook daadwerkelijk restauratief behandeld moet worden of dat afdichten met een sealant voldoende zou kunnen zijn om het cariësproces te stoppen, werd door de promovenda retrospectief beoordeeld aan de hand van de activiteit van röntgenologisch vastgestelde occlusale caviteiten onder sealants. Deze gesealde elementen werden alsnog geopend. Het bleek dat er ook na enige jaren in deze elementen nog steeds een actief cariësproces te vinden was. Hoewel het de vraag is of op basis van een dergelijk retrospectief onderzoek een dergelijke conclusie überhaupt getrokken mag worden, lijkt het toch verantwoord de conclusie van de promovenda te delen dat hidden caries restauratief behandeld dient te worden in plaats van geseald. Diegenen die glasionomeer-sealants prefereren boven kunsthars-sealants, kunnen in het laatste onderdeel van het proefschrift leren dat deze keuze niet gebaseerd moet zijn op het idee dat van glasionomeer een bacterieremmende werking uitgaat, waardoor dit sealantmateriaal eventueel geschikter zou zijn om mogelijke hidden cariës in toom te houden. Er kan geen verschil worden geconstateerd in het aantal en type micro-organismen onder de twee verschillende typen sealants.

In de algemene discussie wordt er terecht op gewezen dat verder onderzoek op dit gebied primair gericht moet zijn op een verbetering van de diagnostiek van occlusale cariës. Het frequenter maken van röntgenfoto's lijkt daarbij niet de aangewezen weg. Het nauwkeuriger bestuderen van de op basis van het totale mondbeeld reeds geïndiceerde röntgenopnamen natuurlijk wel. De meeste vooruitgang op dit gebied is waarschijnlijk te verwachten van de ontwikkelingen met betrekking tot de elektrische weerstandsmeting. Zolang de

diagnostiek van occlusale cariës nog niet volmaakt is, is het verleidelijk de in de algemene discussie verwoorde suggestie van de promovenda te volgen en alle fissuren van net doorgebroken molaren en premolaren voor alle zekerheid te sealen. Het is echter voorspelbaar dat indien alle tandartsen in Nederland dit advies zouden overnemen, de tandheelkundige gezondheid van de bevolking achteruit zal gaan omdat er door deze immense overbehandeling onvoldoende tijd zou resten voor de echt noodzakelijke behandelingen, zoals bijvoorbeeld de behandeling van hidden caries. Gelukkig is de suggestie (nog) niet verwerkt in de concrete aanbevelingen waarmee het proefschrift wordt afgesloten.

Een ieder die dit proefschrift alsnog ter hand neemt, zal kunnen concluderen dat het hier een zeer goed uitgevoerd klinisch onderzoek betreft met ook thans nog direct voor de praktijk relevante conclusies.

R.C.W. Burgersdijk, Nijmegen

W.A. Bowen, red. Relative efficacy of sodium fluoride and sodium monofluorophosphate as anti-caries agents in dentifrices. International congress and symposium series 209. 66 bl. Londen: The Royal Society of Medicine Press Ltd., 1995. Prijs £ 7.50. ISBN 1 85315 258 7.

In november 1994 werd in Londen een door Unilever gesponsorde conferentie gehouden met als thema welke vorm van fluoridetoevoeging in tandpasta het meest effectief is, natriumfluoride (NaF) of natriummonofluorofosfaat (NaMFP). In dit boekje zijn de acht lezingen die daar gehouden werden, alsmede de vragen en antwoorden naar aanleiding daarvan, kort samengevat.

Uit de lezingen blijkt dat weinig nieuws kan worden toegevoegd aan de reeds jarenlang bestaande kennis over de werking van fluoride. In recente onderzoeken is aangetoond dat NaF een iets betere cariësremmende werking heeft dan NaMFP, vooral als het schuurmiddel siliciumdioxide is (silica). Een spreker maakte echter met een meta-analyse duidelijk dat dit reeds in 1974 onomstootbaar was aangetoond. Hij vroeg zich af waarom er daarna nog zoveel kostbare studies zijn gedaan naar het verschil in effectiviteit tussen NaF en NaMFP.

Ook aan mogelijke toxische bijwerkingen van fluoride werd aandacht besteed. Geconstateerd werd dat reeds bij een kleine overdosering kans bestaat op fluorose en dat zelfs bij een juiste dosering bij sommige mensen reeds witte vlekken in het glazuur kunnen ontstaan. De opmerking dat een witte vlek minder lelijk is dan een gerestaureerde carieuze aantasting, lijkt tekenend voor de sfeer van de conferentie.

Het boekje is voornamelijk interessant voor wetenschappelijk onderzoekers op het gebied van fluoride en cariësremming.

A.M. van Luijk, Almere

P. Palacci, I. Ericsson, P. Engstrand, B. Rangert. Optimal implant positioning & soft tissue management for the Brånemark system. 83 bl., 202 afb. Chicago: Quintessence Publishing Co. Inc., 1995. Prijs £ 52.00. ISBN 0 86715 308 3.

Dit boek is geschreven door een algemeen-practicus uit Marseille, tezamen met twee bekende deskundigen van het Brånemark-systeem: Ericsson en Rangert. Het boek telt niet meer dan 83 pagina's en beschrijft slechts enkele aspecten van de implantologie.

Het eerste hoofdstuk geeft een overzicht van de meest recente kennis van de biologie en de pathologie van de peri-implantaire weefsels. De informatie is up-to-date en wordt geïllustreerd met zeer fraaie tekeningen. In hoofdstuk twee wordt de biomechanica die van belang is bij vaste bruggen op implantaten, beschreven en in praktische adviezen omgezet. De hoofdstukken drie en vier zijn gewijd aan de optimale positionering van implantaten in een gemutilleerde dentitie. Daarbij beschrijven de auteurs een methode waarmee met behulp van verschillende hulpstukken – 'fixture positioning guides' – de ideale afstand tot de omgevende natuurlijke elementen en de ideale asrichting van de implantaten worden bepaald; de hulpstukken geleiden als het ware de boor tijdens het prepareren. De laatste hoofdstukken beschrijven een chirurgische techniek om een fraaie papil tussen implantaten te verkrijgen.

Niet alleen de eerste twee, maar ook de daarop volgende hoofdstukken zijn voorzien van een groot aantal afbeeldingen die de tekst voortreffelijk ondersteunen. Het geheel leest daardoor uiterst prettig. Voor degenen die specifiek geïnteresseerd zijn in de bovengenoemde aspecten van de implantologie, is het boek zonder meer aan te raden; voor een algemeen overzicht van een implantologische behandeling hoeft je het boek niet te kopen.

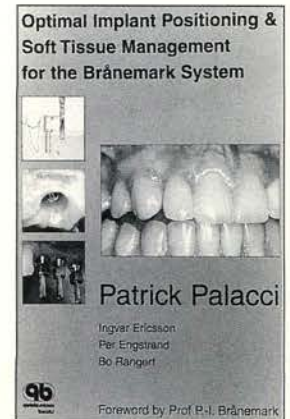
M.A.J. van Waas, Bunnik

M. Norton. Dental implants; a guide for the general practitioner. 148 bl., 135 afb. Londen: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1995. Prijs £ 45.00. ISBN 1 85097 037 8.

De auteur schreef dit boek met als doel de lezer basale informatie over de patiëntselectie, diagnostiek en chirurgische en prothetische behandeling van patiënten met tandheelkundige implantaten te verschaffen. Hierin is hij geslaagd.

De opbouw van het boek is logisch. Beginnend bij de indicatiecriteria voor een behandeling met implantaten en volgend met enkele diagnostische technieken, waaronder het gebruik van studiemodellen en proefopstellingen en diverse röntgentechnieken, krijgt de lezer inzicht in de belangrijkste fase van een implantologische behandeling: de planning. De chirurgische (eerste en tweede fase) en prothetische procedures worden kort en bondig beschreven aan de hand van het Astra-implantaatsysteem. Ten behoeve van de prothetiek maakt de auteur onderscheid tussen de enkeltandvervanging (hoofdstuk 4), de vaste constructie op meerdere implantaten (hoofdstuk 5) en de overkappingsprothese (hoofdstukken 6 en 7). Diverse verankeringsystemen komen aan bod. De afdrukprocedures voor de verschillende prothetische situaties worden uitgebreid beschreven en geïllustreerd aan de hand van duidelijk fotomateriaal. Deze zijn echter wel alle specifiek voor het reeds genoemde Astra-implantaatsysteem.

De tekst is duidelijk en de foto's zijn van prima kwaliteit en ondersteunen de tekst daar waar dat gewenst is. In het laatste hoofdstuk wordt de lezer nog eens op het hart gedrukt de nazorg voor deze groep patiënten goed te organiseren. Uit praktische overwegingen adviseert de auteur binnen de nazorg de suprastructuur niet standaard te verwijderen. Vooral het vervolgen van het botniveau op gestandaardiseerde solo X-foto's, acht hij de meest geschikte diagnostische methode.

Dit boek is interessant voor de tandarts die zich aan het oriënteren is op de orale implantologie en voor de tandheelkundige student, en kan eventueel behulpzaam zijn bij de voorlichting aan patiënten. Het boek bevat geen informatie over botreacties en de aspecten met betrekking tot de weke delen rond implantaten, zodat in ieder geval geen inzicht in het totale vakgebied wordt gegeven. Nu pretendeert de auteur dat ook niet, maar het blijft dan wel wat erg algemeen en nogal klinisch gericht en biedt daarmee weinig aanvullende of nieuwe informatie ten opzichte van andere, reeds langer op de markt aanwezige uitgaven, die eerder in deze rubriek werden besproken.

M.S. Cune, Maarssen

A.H.B. Schuurs, C.L. Davidson. *Amalgaam: de feiten*. 2e druk. 282 bl., geïll. Nijmegen: STI, 1995. Prijs: f 49,50. ISBN 90 6759 019 3.

Dit boek is gebaseerd op een reeks artikelen die recent in het Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde werden gepubliceerd. Dit overzicht van de voor- en nadelen van amalgaam was zeer gedetailleerd en behandelde ook de 'beschuldigingen' van de tegenstanders van het gebruik van amalgaam. Doordat de publicaties gedurende meer dan een jaar iedere maand verschenen, ontstond al snel behoefte aan een bundeling van deze kennis. Daarin voorziet het voorliggende boek. Het levert de tandarts 'de kaders van de huidige wetenschappelijke inzichten waarover hij in zijn hoedanigheid kennis behoort te hebben om de patiënt helder en duidelijk te kunnen informeren over de voor- en nadelen van amalgaam als restauratiemateriaal' (hoofdstuk 12). Daaraan kan mogelijk behoefte ontstaan, indien er opnieuw negatieve mededelingen over amalgaam in de massamedia zouden verschijnen. Dan is het goed om hoofdstukken over de duurzaamheid van 'genezingen' na het verwijderen van amalgaam (hoofdstuk 11), het zelfbeschikkingsrecht van de patiënt (hoofdstuk 12), misleidende uitspraken in de pers (hoofdstuk 14), en wat te doen bij patiënten met 'problemen' (eveneens hoofdstuk 14) snel bij de hand te hebben. Daarom wordt het boek aanbevolen aan alle tandartsen die amalgaamrestauraties vervaardigen.

A.S.H. Duinkerke, Elst

W.B. Freesmeyer. *Zahnärztliche Funktionstherapie*. 360 bl., 270 afb. München: Carl Hanser Verlag, 1993. Prijs DM 278,00. ISBN 3 446 15657 7.

In tegenstelling tot andere boeken over craniomandibulaire dysfunctie (CMD) begint dit boek niet met een bespreking van de anatomie en fysiologie van het kauwstelsel, maar met de symptomen van CMD die de tandarts bij zijn patiënten vindt. Voorbeelden hiervan zijn kiespijn, overgevoeligheid van gebitselementen voor warm en koud voedsel, pijn bij aanraken van tanden of kiezen, ondefinieerbare kiespijn, overmatige slijtage van het dentine bij de tandhals, sterke abrasie, secundaire parodontopathieën, pijn in de kauwspieren, hypertrofische spieren, verkrampingen van spieren, een

bepaalde mondopening, klachten over het kaakgewricht en hoofdpijn. De oorsprong van deze klachten wordt uitgebreid beschreven. Opmerkelijk is dat op bl. 60 staat vermeld, dat een 50 µm te hoge restauratie een distractie van het kaakkopje van 1 mm kan veroorzaken.

Aan anamnese en onderzoek worden slechts dertig bladzijden gewijd. Veel interessanter is de uitgebreide bespreking van de therapie. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen: 1. initiële therapie (medicamenteus met pijnstillers, reflextherapie met vier soorten opbeetplaten, fysiotherapie met warmte- en koude-applicatie, transcutane elektrostimulatie van zenuwen (TENS), ultrageluid, spiermassage, bewegingsoefeningen, ontspanningsoefeningen en acupunctuur), 2. causale therapie (medicamenteus met corticosteroïden, oclusale spalken, repositiespalken en stabilisatiespalk), en 3. definitieve therapie (inslijpen op model en in het natuurlijke gebit en prothetisch opbouwen van occlusie en articulatie). Daarbij wordt veel aandacht besteed aan de plaats van het kaakkopje in de fossa mandibularis en de beïnvloeding daarvan door veranderingen in de occlusie en articulatie.

Ook de hoofdstukken 4 en 5 zijn het vermelden waard. Zij betreffen de orthodontische behandeling na een succesvolle spalktherapie en de chirurgische mogelijkheden indien de behandeling van CMD niet tot voldoende afname van de pijnklachten heeft geleid.

Dit boek is vooral interessant voor de practici die hun kennis van de Engelstalige literatuur willen aanvullen met de inzichten die in Duitsland over CMD bestaan.

A.S.H. Duinkerke, Elst

Recensie-exemplaren

Het merendeel van de hier aangekondigde uitgaven zal nog nader in een van de volgende afleveringen worden besproken.

1. J.K. Williams, K.G. Isaacson, P.A. Cook, A.R. Thom. *Fixed orthodontic appliances. Principles and practice*. 143 bl., geïll. Oxford: Wright/Butterworth-Heinemann Ltd., 1995. Prijs £ 35.00. ISBN 0 7236 1001 0.
2. B.G.N. Smith, P.S. Wright, D. Brown, red. *The clinical handling of dental materials*. 2e druk. 263 bl., geïll. Oxford: Wright/Butterworth-Heinemann Ltd., 1995. Prijs £ 35.00. ISBN 0 7236 1023 1.
3. World Health Organization. *World health forum. An international journal of health development*. Volume 16, nummer 4, 1995. 116 bl. Genève: World Health Organization, 1995. Prijs Sw.fr. 20,00.
4. World Health Organization. *The world health report 1995. Bridging the gaps*. 118 bl. Genève: World Health Organization, 1995. Prijs Sw.fr. 15,00. ISBN 92 4 156178 5.
5. B.H. Graatsma, R. de Jong, F.L.P.A. Rutten, G.R. Swart, red. *Geneeskundig jaarboek 96*. 500 bl. Schiedam: Nijgh Periodieken B.V., 1995. Prijs f 62,50. ISBN 90 70431 55 6.
6. B.J. Crispin, red. *Contemporary esthetic dentistry: practice fundamentals*. 303 bl., geïll. Tokio: Quintessence Publishing Co. Ltd., 1994. Prijs DM 240,00/\$ 148.00. ISBN 4 87417 450 7 C 3047.
7. D.T. Ozar, D.J. Sokol. *Dental ethics at chairside: professional principles and practical applications*. 287 bl. St. Louis: Mosby, 1994. Prijs £ 26.00. ISBN 0 8016 7400 X.
8. A.E. Athanasiou, red. *Orthodontic cephalometry*. 296 bl., geïll. Londen: Mosby-Wolfe, 1995. Prijs £ 85.00. ISBN 0 7234 2045 9.

